

Saksbehandler: Camilla Vandvik

Kommunedirektør/rådmann: Vibeke Vikse Johnsen

Saksnr.	Utvalg	Møtedato
036/21	Hovedutvalg oppvekst og kultur	03.11.2021
114/21	Formannskapet	22.11.2021
137/21	Kommunestyret	13.12.2021

Ressursbruk innen reiseliv

Rådmannens forslag til vedtak:

Rådmannen ber kommunestyret ta saken til orientering.

Hovedutvalg oppvekst og kultur 03.11.2021:

Behandling:

Innstillingen enstemmig vedtatt.

HOK- 036/21 Vedtak:

Rådmannen ber kommunestyret ta saken til orientering.

Formannskapet 22.11.2021:

Behandling:

Innstillingen enstemmig vedtatt.

FSK- 114/21 Vedtak:

Rådmannen ber kommunestyret ta saken til orientering.

Kommunestyret 13.12.2021:

Behandling:

Innstillingen enstemmig vedtatt.

KST- 137/21 Vedtak:

Kommunestyret tar saken til orientering.

Saksfremlegg ressursbruk innen reiseliv

Bakgrunn

I kommunestyret 22.03.2021 ble det gjort følgende vedtak:

Kommunestyret ser at det er et stort potensiale for næringsutvikling tilknyttet våre turistdestinasjoner og forventer at Karmøy kommune legger til rette for at dette potensialet skal kunne tas ut.

Kommunestyret ber om sak hvor en belyser ressursbruken innen reiseliv slik det er i dag, og en betraktning om dette representerer den beste ressursutnyttelsen for å ivareta målet om økt attraktivitet og flere besøkende.

Videre ønsker kommunestyret å få belyst potensiale for flere arbeidsplasser innen reiselivsnæringen i Karmøy.

Kommunens rolle for reiselivet

Innen mange områder gjøres satsninger med relevans for reiselivet og Karmøy kommune er en viktig aktør. Mye av det som skal til for å være en god vertskapskommune ligger inn under andre avdelinger enn reiseliv og næring. Forenklet kan man si at kommunen har fire roller som alle berører reisemålsutvikling:

1. Rammesetter; politiske føringer, offentlig planlegging, regulering av utbyggingsområder, løyver, skjenkebestemmelser, åpningstider, bruks-/vernehensyn. Rollen som rammesetter er utfordrende fordi den griper inn i alle deler av kommunen fra planprosesser, drift, investering og eierstyring.
2. Utviklingspartner; næringsfond, medinvestor, stimulerings tiltak, engasjement i destinasjonsselskap, turistkontor og regionale reisemålsselskap.
3. Produkteier; tilrettelegger av elementer som kommunen eier og som inngår i det stedlige reiselivsproduktet, som gågater, friluftsområder og turstier, parker, badestrender, gjestehavner, kommunalt eide severdigheter, museer og kulturattraksjoner.
4. Koordinator; Kommunen som vertskap og forvalter av helheten (drift av turistkontor/web-basert informasjon, skilting, offentlige toaletter, forskjønnelses - og trivselstiltak).

Kommunale mål og planer

Som beskrevet i reiselivsplanen vedtatt 22.mars (sak 23/21) legger Karmøy kommune til rette for nærings- og produktutvikling i egen kommune. Formålet med reiselivsplanen er å gjøre kommunen til en bedre utviklingspartner, produkteier og vert. Som del av vertsrollen initierer og utvikler kommunen produkter; som app, rebus, vandringskart og aktivitetshefter for å formidle verdifulle opplevelser. Disse produktene verdsettes også av kommunens og regionens innbyggere (nærturisme) og bidrar til aktivitet, kunnskap og stolthet.

Målet er å utvikle attraksjonene i Karmøy til å bli de foretrukne kulturhistoriske reisemål på Vestlandet. Formidling av attraksjonene skal være tilgjengelig i digitale kanaler for å skape unike opplevelser og nå nye målgrupper på flere språk. Besøkende skal føle seg velkomne og ivaretatt. De ulike aktørene skal ha et tettere samarbeid for å kunne tilby et mer helhetlig tilbud for de besøkende. Karmøy skal ha en infrastruktur som legger til rette for fysisk aktivitet og naturopplevelser for både innbyggere, hyttegjester og turister. Kunnskapsgrunnlaget om bærekraftig reiseliv og miljøstandarder skal økes for å minimere klimaavtrykket.

Som produkteier og tilrettelegger er store deler av kommunen involvert med ressurser som også fremmer reiseliv. Det er unaturlig å skille mellom oppgaver kommunen gjør for innbyggerne versus besøkende. Men her kan nevnes stillinger som direkte arbeider med tilrettelegging for tilreisende:

Reiselivsrådgiver, næringssjef (anslag 10-20 % til reiselivsarbeid), pilegrimkoordinator (Avaldsnes som regionalt pilegrimssenter), museumsconservator (museumstilskudd samt informasjonsarbeid), rådgivere kultur (formidling, skilt, tilskudd festivaler, bygningsvern), naturforvalter og idrettsrådgiver (tilskudd turløyper og idrettsanlegg) og flere funksjoner innen sektor samferdsel og utemiljø. Vertsrollen er ikke samordnet med felles mål og insitammenter mellom etatene.

Regional reiselivsstrategi for Haugalandet ble vedtatt i 2019 og er kommunenes strategidokument. Følgende målsetting for utviklingsplanen er satt: «Utvikle regionen til å bli et foretrukket reisemål i Fjord Norge, basert på våre fortrinn innen natur og kulturbasert reiseliv.»

Målsettingen skal realiseres ved følgende delmål:

- *Utvikle posisjonen «Homeland of the viking kings» til «The Viking Capital of the world».* Det vises til et utfordringsbilde om å etablere en attraksjons- og produktutvikling av vesentlig omfang uten sterke naturbaserte ikoner, usikker kapitaltilgang og relativt svak regional reiselivskompetanse.
- *Utvikle og realisere «Merket for Bærekraftig reisemål».* Det anbefales at Haugalandet iverksetter en prosess for å oppnå merket for bærekraftig reisemål i tett samarbeid mellom kommunene i regi av Haugaland Vekst IKS og Destinasjon Haugesund & Haugalandet AS.
- *Styrke markedsføring og finansiering.* Planen utfordrer kommunene på Haugalandet til å ta ansvar for å sikre en grunnfinansiering av reisemålselskapene gjennom forpliktende samarbeid/eierstrategier og å etablere et regionalt reiselivsfond.

Kommunens ressursbruk knyttet til reiseliv

Karmøy kommune støtter opp om disse tre delmålene i reiselivsarbeidet. Ambisjon om å bli «*The Viking Capital of the world*» gir en samlet retning for reiselivet på Haugalandet. Tiltak iverksettes for attraksjonsutvikling for å ta posisjon samt å bygge opp et grønt reiseliv som beskrevet i den kommunale reiselivsplanen. Karmøy kommune avsetter midler til innovasjon og næringsutvikling.

Karmøy kommune har hatt fokus på reiseliv siden 80-tallet og er av få kommuner som har en rådgiver dedikert til fagfeltet. Med denne bevisstheten har kommunen med utviklingsarbeid over tid imøtekommet mål om økt attraktivitet og flere besøkende. Reiselivsrådgiver arbeider med å koordinere tilbud i utvikling av Karmøy som reisemål, produkt- og konseptutvikling for styrket formidling og ivaretagelse av vertskap, tilgjengeliggjøring og informasjonsarbeid.

Innen reiselivsrådgivers budsjett på kr 4 192 000 er største post tjenesteavtaler; kr 2 800 000 for drift av turistkontor, åpen vikinggård, markedsføring ol. Opplev Avaldsnes og Destinasjon Haugesund & Haugalandet er i dag hovedleverandører innen disse tjenesteområdene. Reiselivsrådgiver søker eksterne prosjektmidler til utvikling. Til formidlingstiltak har kommunen de siste årene mottatt kr 600 000 av fylkesmidler til Living History konseptutvikling.

Reiselivsplanen viser prioriteringer for Karmøy kommune i perioden 2021-24. Karmøy har tre reiselivsfyrtårn som vil være prioriterte områder for denne planperioden; a) Avaldsnes, b) Skudeneshavn og c) strendene. Kvalitet i opplevelsene gir effekt i godt omdømme, økt besøk, gjenbesøk, og lengre besøksstid. Planen er realistisk gjennomførbar innen kommunens økonomiske rammer, og har utgangspunkt i fokus på besøksforvaltning og god ansvarlig destinasjonsutvikling (betyr at man sikrer en bærekraftig utvikling som gir grunnlag for sunn næringsdrift, lokal verdiskaping og levedyktige lokalsamfunn) og skal realiseres i samarbeid med andre etater og private aktører; næring og frivillighet.

a) Ressursbruk Avaldsnes

Det er spennende tider for videreutvikling av historiske Avaldsnes som attraksjon; med nye

utstillinger på trappene, avdekking av kongsgårdruinene og prestegårdslåven som mulig utskiftbar formidlingsarena og et regionalt pilegrimsenter. Karmøy kommune har våren 2021 foretatt en revidering av ambisjonsnivået og helhetlig ledelse av historiske Avaldsnes (sak 24/21). Det kommunale aksjeselskapet Opplev Avaldsnes har hatt tjenesteavtale om drift av Nordvegen historiesenter, formidling av vikinggården og Olavskirken, og som arrangør av vikingfestivalen. Kommunen, ved leder av Avaldsnesprosjektet, har ansvar for utstillinger og faglig innhold. Pilegrimskoordinator arbeider for etablering av Avaldsnes som regionalt pilegrimssenter. Det kommunalt eide bygget og uteområdet fordrer ressurser fra både sektor for eiendom og sektor for samferdsel og utemiljø.

Tjeneste	Årsverk	Budsjett (driftskostnader)
Avaldsnesprosjektet	1	3 163 000
Opplev Avaldsnes 1)	6,9	7 379 000
Leirskolen	3	1 700 000
Regionalt Kystpilegrimsenter 2)	1	1 050 000
Haugalandsmuseet	1	
Sektor eiendom 3)	1,5	
Reiselivstjenester 4)		991 000
Vikinggården		220 000
Vikingfestivalen		376 000
Festivaltilskudd Olavsdagene		15 000

1. Driftskostnader 2020.
2. Finansieres med midler fra staten, fylkeskommunen og andre kommuner. Karmøy kommune sitt tilskudd er kr 125 000.
3. 1 fast heltidsstilling; Vikinggården, uteområdet og Visnes. 0,5 fast stilling som vaktmester Nordvegen.
4. Jfr. tjenesteavtale med Opplev Avaldsnes.

Under de arkeologiske undersøkelsene i regi av Kongsgårdsprosjektet fant man ruiner av et kongsgårdanlegg fra middelalderen. Disse ruinene blir nå konserverte og vil bli et viktig bidrag til å øke attraksjonsverdien for Avaldsnes. Utgravingen og konserveringen av ruinene er finansiert av Karmøy kommune og med midler fra statsbudsjettet. Oppfølging av konserveringsarbeidet gjøres av ansatt i sektor kultur med ansvar for bygningsvern og Avaldsnesprosjektet.

Kommunen har startet utarbeidelse av ny reguleringsplan for området. Planen må ta hensyn til endret bruk av driftsbygning, parkeringsforhold, middelalderpark, ruinene og annen infrastruktur. Det er satt av kr 25 millioner i investeringsbudsjettet 2021/22 til driftsbygning og parkering.

Det er satt av kr 15 millioner (2023/24) til fornying av utstillingen på Nordvegen historiesenter. Kunnskap framskaffet gjennom utgravinger og forskning blir en viktig del. Utstillingen skal være på plass 2024 og vil gi et løft til attraksjonen Avaldsnes og appellere til flere besøkende.

Kommunestyret vedtok i 2014 (sak 40/14) eierstrategien for Karmøy kulturopplevelser (nå Opplev Avaldsnes): Visjonen er å utvikle "Historiske Avaldsnes" til en av Nordens viktigste lokasjoner for vikinghistorien. Selskapets formål er å formidle lokal kulturhistorie, utvikle historiske attraksjoner og tilby kulturopplevelser av høy kvalitet til lokalbefolkning, tilreisende, turister og historieinteresserte. I saken var det også lagt inn forventninger om at Historiske Avaldsnes i et 5-års perspektiv (2018) skulle oppnå et besøkstall på 60 000 pr år, og at selskapet samtidig oppnår en salgsinntekt på ca. kr 12 millioner med et positivt driftsresultat.

Besøkstall for Avaldsnes har økt betydelig med dobling fra nær 20 000 i 2014 til 40 000 i 2019. Med tanke på utfordringer og begrensningene grunnet utgravninger og opp-pussing av Olavskirken lover dette godt for fremtidig økning i besøkstall. Den kommersielle formidlingen kan deles opp i

flere segment; cruise, buss/turoperatører, bedriftsmarked, private arrangement og individuelle besøk. Haugalandet har de senere år hatt en stor økning i antall cruiseanløp. Det blir viktig å utvikle produkter rettet mot dette segmentet. Koronapandemien satt en brå stopp for den forventede økningen. Bedriftsmarkedet, som har vært en viktig del av Opplev Avaldsnes sitt inntektsgrunnlag, og buss/turoperatører er også hardt rammet av pandemien. Individuelle besøk på historiesenteret og vikinggården har ulike målgrupper. I 2020/21 var det hovedsakelig norske turister, med forventning om at det fra 2022 vil ta seg godt opp med utenlandske gjester. Ved en fornying av utstillinger samt formidling av Kongsgårdsruinen forventes en økning i besøk av lokalbefolkning/nærmarked. Kystpilegrimssenteret vil også kunne tiltrekke flere besøkende. Økning i antall besøkende gjør at det også forventes en økning i inntjening årlig på ca. 12 % opp til kr 8,4 millioner i 2026. Samlet inntekt for Opplev Avaldsnes i 2020 var kr 7 529 000 inkludert kr 2 557 000 fra Karmøy kommune.

Strategier for bedre ressursutnyttelse

Opplev Avaldsnes har måttet tilrettelegge sin drift etter behov fra Haugalandmuseene (elevbesøk historiesenteret) og leirskole (opphold vikinggården). Dette kan begrense booking av betalende gjester. Med mange involverte aktører i det historiske Avaldsnes blir et viktig grep for fremtiden å løse særskilte problemstillinger knyttet til den kommersielle driften, organisering og økonomi i sammenheng med det kulturhistoriske aspektet samt søke innovative løsninger for balansegangen vern og opplevelse. Det er andre destinasjoner som retter seg mot historieinteresserte, med særlig økt konkurranse om vikingtema. Avaldsnes er Rogalands tusenårssted – og skal være et kulturfyrstørn for fylket. Karmøy må ta grep for å innlemmes i større grad i fylkessatsningen og å etablere Nordvegen *regionale* historiesenter; som Norges eldste kongesete og regionalt pilegrimssenter. Kommunen må fri til regionen og fylket for sponsorer og eierskap.

Rådmannen startet i 2020 å starte en prosess med å revidere ambisjonsnivået og tilpasse en helhetlig ledelse av Historiske Avaldsnes. Dette inkluderer ledelsesressurser i kommunen, organisering av eksterne aktører, samt drift og styrking av den kulturhistoriske og kommersielle ledelsen av Nordvegen Historiesenter og tilhørende kulturhistoriske verdier. Kommunestyret vedtok i kommunestyresak 61/21 at det jobbes videre med en virksomhetsoverdragelse for å organisere det historiske Avaldsnes som et kommunalt virksomhetsområde i Oppvekst og kulturretaten. Ved å samle ressursene i en organisasjon vil en også sikre bedre kontroll over aktivitetene. Økt besøk vil medføre økte lønns- og varekostnader. Det er viktig å kunne ta ut en effektivitetsgevinst ved bedre bruk av utstyr og personell for å redusere faste driftskostnader utenom lønn.

En helhetlig organisering og ledelse med et avklart ansvar og styringsrett er en viktig forutsetning. Det vil være behov for en proaktiv leder som gir retning og kan samskape med både interne og eksterne aktører. Med denne løsningen er det viktig å opprettholde fokus på marked med utvikling av kommersielle produkt samt fleksibilitet ift personale og arbeidstid. Skal visjon om å utvikle Historiske Avaldsnes til en av Nordens viktigste lokasjoner for vikinghistorien nås, må kommunen sette ambisiøse mål og ressurser for å sette seg i posisjon. Tydelige kommersielle og kvalitative mål og evaluering fører til målrettet ressursanvendelse. Avaldsnes er den naturlige hub for å *Utvikle posisjonen «Homeland of the viking kings» til «The Viking Capital of the world».*

Et av satsingsområdene i den kommunale reiselivsplanen er attraksjonsutvikling med mål å utvikle attraksjonene i Karmøy til å bli de foretrukne kulturhistoriske reisemål på Vestlandet. I de kommende årene skal der iverksettes tiltak for å styrke Avaldsnes som vikingattraksjon for å bygge opp om Karmøyidentitet og merkevaren "Homeland of the Viking Kings", og utvikling av regionalt kystpilegrimssenter for å bygge opp om middelalderparken med Kongsgårdsruin og ny formidlingsarena.

For å innfri ambisjonen om å ta posisjon som «the Viking Capital of the world» fordres samhandling og eierskap hos kommunene og reiselivsnæringen. Og et destinasjonsselskap som

setter seg i førersetet for å oppnå reiselivsrettet næringsutvikling.

b) Ressursbruk Skudeneshavn

Skudeneshavn som turistattraksjon impliserer en hel by som vertskap. Det idylliske kulturmiljøet er hovedattraksjonen; og her er ivaretagelse prisgitt huseiere og Foreningen Gamle Skudeneshavn. Tre ansatte på kulturavdelingen (kulturvern/kommuneantikvar/konservator) har fast kontordag ukentlig i Skudeneshavn, og arbeider både med vern og formidling som gagnar reiseliv i stor grad.

Private ivaretar overnatting, servering og tilleggsopplevelser; galleri, konserter ol. Næringslivet og frivillige (gjestehavn, museum med flere) utgjør vertskap sammen med kommunen. Det sommeråpne turistkontoret er oppmøte for byvandring med teatervri og utleie av sykler og robåt. For å tilby helårig formidling/aktivitet har kommunen utviklet familierebus samt digital byvandring. Kommunen bidrar i tillegg med tilrettelegging og tilgjengeliggjøring av infrastruktur (som til eksempel beplantning og søppeltømming). Disse kostnadene fremkommer ikke i tabellen.

Tjeneste	Årsverk	Budsjett (driftskostnader)
Turistinformasjon 1)		272 000
Tilskudd Skudeneshavn museum		260 000
Tilskudd foreningen Gamle Skudeneshavn		100 000
Festivaltilskudd SILK og Skudefestival (2)		100 000
Reiselivsprosjekter		30 000
Sektor eiendom 2)	0,10	
Byvandring med teatervri		20 000
Renhold off.toalett Andersenbrygga	0,22	140 000

1. Rammeavtale med Destinasjon Haugesund & Haugalandet om kjøp av tjeneste til drift av turistkontor i Skudeneshavn inngått 2018 (2år+1+1), kr 180 000. Telefon, renhold etc dekkes av kommunen over reiselivsbudsjettet.
2. Sektor kultur har egen tilskuddsordning og årlig evaluering med sektor samferdsel og utemiljø og de største festivalene.
3. Byggedrifter med 10 % stilling tilknyttet Mælandsgården. Ukentlig renhold. Driftskostnader i tillegg.

Det frivillige bidrar på mange måter til å fremme reiselivet i Karmøy, så som museene og festivalene. Vi vet at festivalene fører til en betydelig omsetningsøkning for det lokale næringsliv. I Karmøy kommunes rolle som samfunnsutvikler er det viktig med et aktivt og styrket samarbeid med festivalarrangører og andre private aktører i lokalt kulturliv, næringsliv, reiseliv og idretten som bidrar til opplevelser og verdiskaping.

Besøkstall på Skudeneshavn museum har økt fra rett over 2000 gjester i 2014 til nær 10 000 i 2019, en formidabel vekst i hovedsak knyttet til cruisesegmentet. Skudeneshavn museum er drevet av Skudeneshavn historielag i kommunalt eid bygg. Museumskonservator bistår som ansvarlig for sommerguidene og ved cruiseanløp.

Besøkstall for første år med teller ute i gamle Skudeneshavn viser en økning på 20 000 fra 2017 til 2019. Det kommer klart frem av telleren hvor mye folk festivalene og arrangement som Tall Ship Race og The Beast trekker. Men selv uten festivaler i 2020/21 var det mange besøkende på Karmøy og spesielt i Skudeneshavn. Både Skudeneshavn camping og Skudeneshavn båtforening hadde rekordomsetning i 2020, og igjen nytt årsbeste i 2021.

Strategier for bedre ressursutnyttelse

Reiselivsrådgiver gjennomfører gjesteundersøkelser hvert tredje år, med gjennomgående positive tilbakemeldinger og høy besøkstilfredshet fra respondentene. Undersøkelsene har vist at skilting, utvidede åpningstider og flere serveringssteder oppleves som områder med forbedringspotensial.

Mens besøkende har etterspurt flere restauranter og butikker (ikke dagligvare), er der en positiv utvikling med flere aktører av tilbud innen aktivitet og opplevelse.

Konkurransesevnen avhenger av det helhetlige produktet og kan forsterkes gjennom koordinering og samarbeid. Transportbedrifters tjenester blir mer attraktive når rutetilbud passer sammen, overnattingsbedrifters tjenester styrkes av at aktører og butikker informerer om sine tilbud til deres gjester, museer blir mer attraktive når gode restauranter etablerer seg i nærheten, og så videre.

For å øke verdiskapingen må aktiviteten øke også utenom høysesongen. Besøkende og deltidsinnbyggere (våre hyttegjester) vil legge igjen mer penger med tilgjengelige kommersielle produkter og forutsigbare åpningstider. Volum i besøk har stor betydning for både inntjening og kompetanse og kontinuitet i bemanning. Her er cruisesegmentet kjærkomment. 1/3 av passasjerene kjøper en ekskursjon hvor Åkrafjorden/Langfoss, Avaldsnes og Skudeneshavn er de mest populære tilbudene. Her ligger muligheter hos næringsaktører til å ta en større del av kaka.

Det anses som fordelaktig å ha en lønnet leder for næringsforeningen som kontaktperson og prosjektleder for større grad av utvikling og samarbeid. Kommunen må initiere økt grad av offentlig/privat samarbeid for å ivareta mulighetene for næring, tiltrekke seg og ta vare på virksomheter og arbeidsplasser og ivareta livskvalitet for brukere av området.

Skudeneshavn gis et skikkelig løft med etablering av det nye bybadet samt den planlagte opprustningen av Torget. Disse investeringene vil bidra til økt besøk, stimulere næringsliv og bolyst.

Jamfør gjeldende reiselivsplan er fokus for reisemålsutvikling i Skudeneshavn «Et godt sted å bo er et godt sted å besøke». I årene som kommer skal der iverksettes tiltak for stedsutvikling og merkevarebygging med mål om attraksjonsutvikling og posisjonering som foretrukne kulturhistoriske reisemål på Vestlandet.

c) Ressursbruk strendene

Storhavet er et flott skue, uansett vær. Karmøystrendene er et yndet tursted hele året, både for lokalbefolkning, regionen og tilreisende. Friluftsrådet Vest har ansvar for tilrettelegging på Karmøys strender. Teller ved kultur- og naturstien langs Åkrasanden viser en jevn stigning av turgåere, med mye besøk gjennom året og spesielt om våren. Telleren har vist ca. 100 000 de siste årene, per 20.08.2021 viser den 125 630.

Sammen med Åkrehamn vekst og kommunen (ved reiselivsrådgiver og naturforvalter) søkes årlig miljøsertifisering Blått Flagg for Åkrasanden. Foruten å gi en viktig internasjonal status, setter prosjektgruppen i live forpliktende miljøtiltak og bidrar til å generere aktivitet på en av Karmøys hovedattraksjoner. Sommeren 2021 ble det tatt vannprøver på Sandvesanden med mål om innvilget Blått Flagg søknad også her fra 2022.

Strategier for bedre ressursutnyttelse

Samtidig som at det er viktig å ivareta naturmangfold, skal Karmøy ha en infrastruktur som legger til rette for fysisk aktivitet og naturopplevelser for både innbyggere, hyttegjester og turister. Opparbeidelse av stier, merking, etablering av parkeringsplasser og informasjon bidrar både til oppdagelse og til å sikre verneverdier. Langs foreslåtte landskapsvernområde Åkrasanden - Syre, er det flere aktører som ønsker å tilrettelegge videre for besøkende, være seg overnatting og naturbaserte opplevelser. Det er viktig at et vern ikke begrenser gode tilpasninger, aktivitet og opplevelsesverdi.

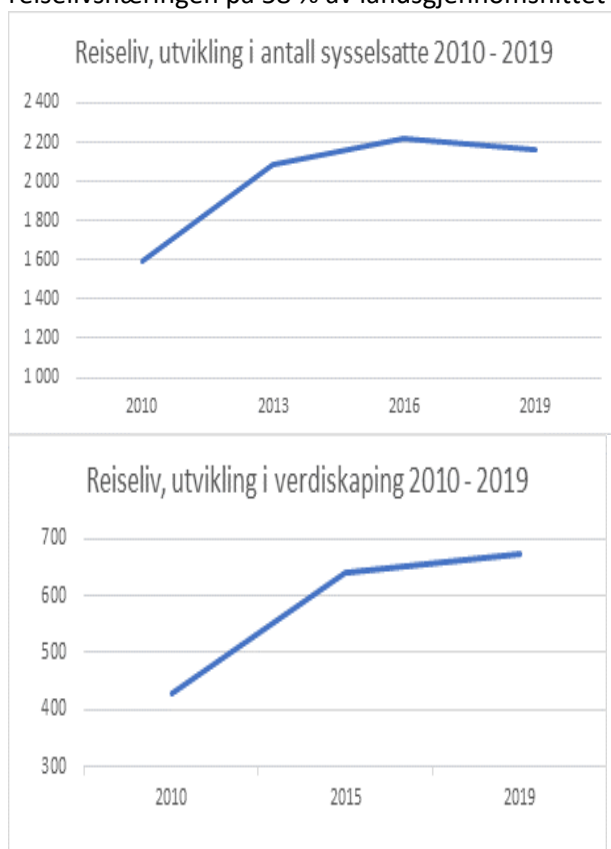
Karmøy kommune ønsker å legge til rette for friluftsliv og aktivitet – både til lands og til vanns. Opplevelsesaktiviteter rettet mot det individuelle markedet er utfordrende. Nøkkelen er et godt

privat/offentlig samarbeid der kommunen tilrettelegger og stimulerer til investerings- og utviklingsvilje.

Gjeldende reiselivsplan sier at Karmøy kommune skal bygge opp om naturbaserte opplevelser. I årene fremover skal bærekraftig forvaltning ligge til grunn for ivaretagelse av lokal egenart, stimulering av aktivitetsturisme og grønt reiseliv. Det å bli et «bærekraftig reisemål» forplikter engasjement, både politisk og administrativt, for kommunene på Haugalandet, som samfunnsaktører- og utviklere.

For videre næringsutvikling og ressursutnyttelse innen reiseliv

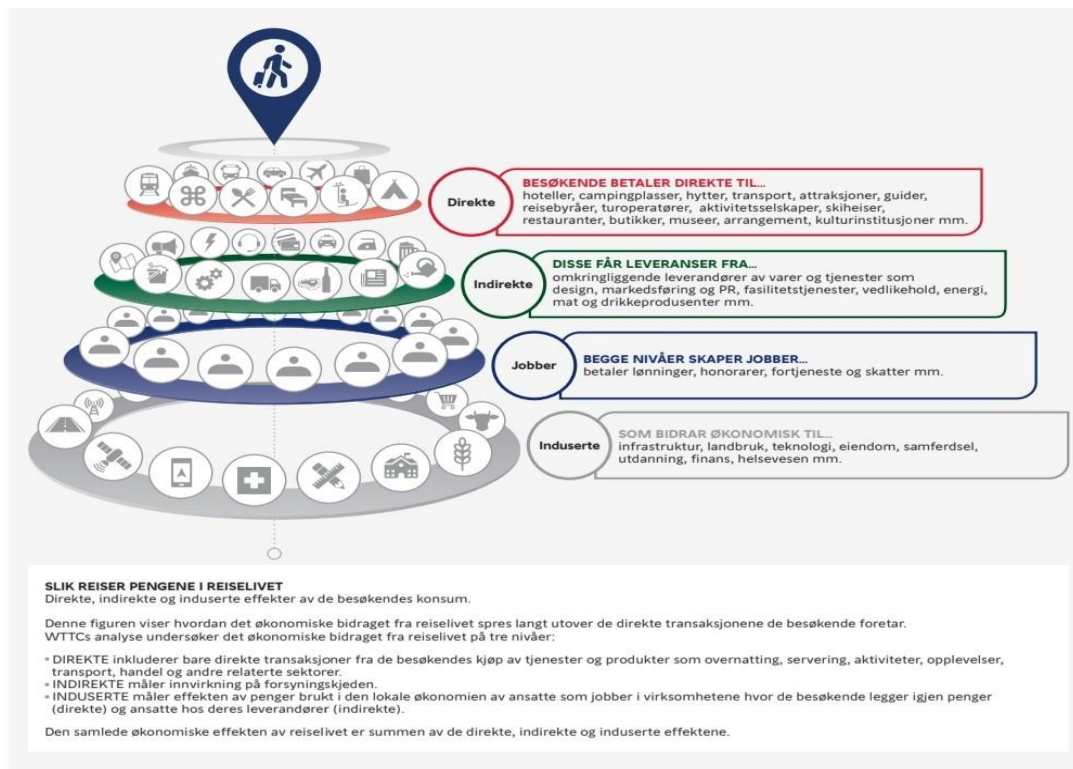
Reiselivet som næring har stått for en betydelig vekst i verdiskapingen de siste årene (før korona). Veksten i antall årsverk i reiselivsnæringen utgjør 10 % av den samlede nasjonale veksten, noe som er 50 % høyere sysselsettingsvekst enn for øvrige bransjer. Haugalandet har en verdiskaping fra reiselivsnæringen på 58 % av landsgjennomsnittet og 60 % av snittet i Fjord Norge-regionen.

Den første grafen viser utvikling sysselsatte og den andre verdiskaping i millioner kroner i reiselivsnæringen i Haugaland Vekst kommunene 2010-19 (Menon Economics).

Reiselivsnæringen står normalt sterkere i bykommunene enn i distriktskommunene, dette skyldes ikke minst at yrkestrafikken i stor grad finner sted i byene. Det samme bildet finner vi på Haugalandet hvor Haugesund har en høyere verdiskaping pga konsentrasjonen av hotellkapasitet. 87 % av yrkestrafikken og 89 % av ferie- og konferanse skjer på ett av byens hoteller. En svakhet ved SSB-statistikken er at den ikke omfatter en stor andel hytteutleie, besøk hos venner/familie og delingsøkonomien med aktører som Airbnb. Dermed er det mange overnattingstilbydere som ikke synliggjøres når det kommer til gjestedøgn og verdiskapingstall.

Reiselivet som næring inndeles tradisjonelt i fem hovedkategorier hvor de tre første betegnes som kjernenæringer; overnatting, servering, aktiviteter, transport, formidling. Det særegne er at kjernenæringene står samlet for mindre enn 50 % av den totale verdiskapingen, mens en rekke ulike næringsgrupper «høster» av effekten. Reiselivsnæringen er dermed en betydelig kilde til og distributør av omsetning og verdiskaping til næringer som detaljhandel og annen tjenesteyting.

Figur 7 Slik reiser pengene i reiselivet. Om direkte, indirekte og induserte effekter av besøkendes konsum. (WTTC 2017 s. 11)

Reiselivet er et økosystem (omfatter også frivillig sektor) som bare fungerer når aktørene samhandler. Reiselivsutvikling forutsetter engasjement fra næringsaktørene på særlig fire områder;

- Bedriftenes ambisjoner om å utvikle egne virksomheter til lønnsomme foretak og skape vekst, fornyelse og gode arbeidsplasser.
- Bedriftenes vilje til å jobbe sammen om omstilling og innovasjon i nettverk, klynger og på reisemålene, i samspill med andre bransjer og næringer, både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.
- Bedriftenes vilje til å engasjere seg i reiselivets utvikling i egen kommune/på eget reisemål og medfinansiere destinasjonsselskaper.
- Bedriftenes vilje til å delta i oppbyggingen av langsiktige markedsposisjoner som understøtter bærekraftsmålene, grønn omstilling og økt eksport.

Reiselivsnæringen i Karmøy ga 137 millioner i verdiskaping og personskatt-inntekt på 9,1 million i 2018. Da var det 354 ansatte i reiselivet i kommunen. Haugesund lufthavn Karmøy og Park Inn hotell er av de store reiselivsbedriftene.

Kommunens næringsplan omhandler strategier for næringsutvikling, og hvordan Karmøy kommune kan bidra til å øke sysselsetting og verdiskaping i reiselivsnæringen. Her påpekes det at investeringene innen reiseliv ligger langt lavere i Haugesundregionen enn på landsbasis og i naboregionene. Destinasjonsselskapet har spesielt pekt på utvikling av historiske Avaldsnes og idrettsanlegget Fjord Motorpark som viktige prosjekter for vekst i den regionale reiselivsnæringen.

Karmsund Havn IKS sine investeringer i kai og tilrettelegging for cruiseturisme har gitt meget gode resultat med økt besøk, nye kundegrupper og verdiskaping i regionen. Det diskuteres stadig hvor lønnsomme cruise gjestene er. Tilbydere til cruisetrafikken involverer skips-, havn og lostjenester, utfluktager, opplevelses- og kulturbedrifter, guidetjenester, destinasjonsselskap og næring som transport og handel. Innovasjon Norge/Epinion sin cruiseundersøkelse 2019 viser 540 kr lagt igjen pr gjest pr havn. For 2022 er det booket inn 121 skip med 425.000 passasjerer, og det anslås at dette segmentet kan gi 500 000 potensielle gjester årlig fra 2023. En viktig del av reiselivsarbeidet

fremover blir å tilrettelegge for større lokal verdiskaping. Karmøy er sterk på attraksjoner og det er Opplev Avaldsnes og Skudeneshavn museum som har merkbart resultat av økingen i cruisemarkedet. Nå blir turistsesongen utvidet og gir grobunn for ambisjonen om et helårig reiseliv: Stabilt volum gir grunnlag for å drive med helårsansatte og mer aktivitetsbasert. Utviklingspotensial i produkt som Syreneset Fort og Visnes gruveområde vil arbeides videre med i så måte, samt tiltak for at gjestene blir lengre i Skudeneshavn for mer handel.

Som det understrekes i den regionale reiselivsplanen er strukturen blant reiselivsbedriftene (sett bort fra hotellkjedene) små og mellomstore bedrifter. Det er ingen i regionen som tar lokomotivfunksjonen, og en mister dermed effekter av drahjelp i kommersialiseringsprosesser, markedsadgang og kompetansedeling.

Regional reiselivsplan utfordrer kommunene på Haugalandet til å ta ansvar for å sikre en grunnfinansiering gjennom forpliktende samarbeidsplaner/eierstrategier og å etablere et regionalt reiselivsfond. Karmøy kommunestyre har på bakgrunn av dette vedtatt (sak 6/20) å investere 3 millioner i et fond som skal bidra til egenkapitalfinansiering av reiselivsbedrifter. Midlene var vedtatt med forbehold om at Haugesund kommune var med, noe de ikke er per i dag. For å bistå våre reiselivsaktører til videre satsning må de gis mulighet til å utvikle sitt forretningsmessige potensial med kapitaltilgang for innovasjon og attraksjonsutvikling.

Destinasjon Haugesund & Haugalandet skal ivareta reiselivets fellesoppgaver innen markedsføring, profilering og produktkoordinering og har samarbeidsavtale med Karmøy kommune pålydende kr 1 319 371 (per 2021). Destinasjonsselskapet har i 2021 med bruk av regionale reiselivsmidler opprettet prosjektstillingen arrangementsansvarlig, og skal arbeide systematisk både med å få arrangement til regionen og målinger med verdiskapingsanalyser og arrangementskalkulator. Formålet med «regionale reiselivsmidler» er å øke besøksattraktivitet, verdiskaping og arbeidsplasser i reiselivet på Haugalandet, ved å finansiere: 1. Målrettet reiselivsutvikling hos Destinasjon Haugesund & Haugalandet AS i samarbeid med selskapets medlemsbedrifter, og andre sentrale samarbeidspartnere i reiselivet. 2. Helhetlig bruk av tilskudd til arrangementer og festivaler som bidrar til besøksattraktivitet, verdiskaping og arbeidsplasser.

Kunnskap er en grunnleggende forutsetning for all næringsutvikling. Nettverksbygging mellom næringsaktørene, hvor arenaer for erfaringsutveksling og partnerskap etableres, er viktig. Kommunen legger til rette for et bredere reiselivstilbud gjennom å stimulere til innovasjon og et tettere samarbeid både innad i næringen og mellom aktører i ulike næringer. Her er det også viktig at Destinasjon Haugesund & Haugalandet tar en mer aktiv rolle som kompetansebyggende selskap og som pådriver for prosesser, produkter og aktiviteter. Med kommunenes overordnede mål for eierskap i Destinasjonsselskapet om *samfunnsøkonomisk avkastning*, forventes målinger som viser sammenheng med regionens utvikling og vekst i samlede økonomi. Vekst i antall arbeidsplasser og økt verdiskaping innen reiselivsbransjen er indikatorer. Destinasjon Haugesund & Haugalandet skal (2021-22) gjennomføre en strategiprosess som staker ut prioriteringer, ressursallokering og målkrav for en periode på 5-7 år.

Mål for reiselivsarbeidet er å redusere klimaavtrykk, flere arbeidsplasser, økt verdiskaping, større overrisslingseffekt, økt gjestetilfredshet og positiv effekt på lokalsamfunnene, dette er indikatorer som vil inngå i den nasjonale monitoren foreslått som ett av de strategiske tiltakene i den nye nasjonale reiselivsstrategien. For å stimulere til gode lokalsamfunn blir den planlagte prosessen for å oppnå merket for bærekraftig reisemål viktig og riktig. Dette vil gi kommunene verktøy og system for å klargjøre hvor skoen trykker, med en kontinuerlig forpliktende prosess som involverer til privat/offentlig samarbeid. Flere må samhandle for å lykkes.

Potensial for flere arbeidsplasser innen reiselivsnæringen i Karmøy

1) Gode rammebetingelser.

Det gjelder å tilrettelegge for at hoteller, restauranter, serveringssteder og opplevelsesbedrifter

fortsetter å vokse. Karmøy kommune kan legge til rette for verdiskaping og lønnsomhet i reiselivsnæringen først og fremst gjennom å etablere gode rammebetingelser for å drive næringsvirksomhet. Kommunen skal tilrettelegge og gi bistand til bedrifter i startfasen og være utviklingspartner for satsninger og videre vekst.

2) Sesongutvidelse.

Flere norske reisemål er preget av sesongsvingninger. Særlig distriktene, som Haugalandet, har ikke tilstrekkelig kundegrunnlag for å opprettholde et fullverdig reiselivstilbud hele året. Dette gir utfordringer for reiselivsbedrifter som ønsker stabil og kompetent arbeidskraft, og for lokalsamfunn som ønsker helårsarbeidsplasser og mer stabil bosetting. For å øke aktiviteten og verdiskapingen på en bærekraftig måte, må aktiviteten øke også utenom høysesongen. Cruisesegmentet bidrar til at flere av våre reiselivsaktører kan utvide tilbudet og ta imot grupper utover sommeren. I 2022 er det kun årets to siste måneder som står uten anløp. Forretningsmarkedet bidrar også til å holde aktiviteten i reiselivsnæringen oppe gjennom hele året og jevne ut sesongvariasjoner. Forsterket satsing på arrangement vil bidra til sesongutvikling og helårig etterspørsel.

Med sommeråpent og sesongansatt vertskap begrenses tilgjengelighet og rom for fornying på museene. Fire museer er privat eide og blir drevet av frivillige organisasjoner med støtte fra kommunen. Faste ansatte med faglige kvalifikasjoner ville løftet kvalitet i formidling og profilering.

3) Kulturturisme og unike opplevelser.

Det finnes en rekke eksempler på hvordan kultur har vært drivkraft for næringsutvikling og suksess på mindre steder. Aktørene som skaper, formidler og tilbyr kulturelle aktiviteter og opplevelser til de reisende består både av myndigheter, frivillige, institusjoner og virksomheter. Næringsaktørene spenner fra gründere og små enkeltmannsforetak til store virksomheter. Mange kulturtilbud er uavhengige av årstid, og kan dermed bidra til å utvide reiselivssesongen. Resultatet kan bli økt verdiskaping i kultur- og næringsliv og flere helårsarbeidsplasser i reiselivet. Dette er et fokusområde i handlingsplanen for reiselivsarbeid i Karmøy kommune.

Studier av de ulike bransjenes vekstrate de siste årene viser at det ikke er de store bransjene overnatting og servering som har størst vekst, men «opplevelser», det vil si bedriftene som fyller oppholdet med reelt innhold og merverdi.

1. Investeringsvilje.

Forventing til et reiselivsfond som nevnt i regional reiselivsplan er å skape flere arbeidsplasser i reiselivsnæringen og nært tilstøtende næringer, kultur- og primærnæringer som bidrar til regionens besøksattraktivitet og økt verdiskaping. Avkastningskravet er evne til å investere i virksomheter som skaper nye og varige arbeidsplasser i regionen.

2. Endringsvilje.

Reiselivsutvikling avhenger av bedriftenes ambisjoner om vekst, fornyelse og gode arbeidsplasser. Økosystemet fordrer vilje til å engasjere seg i reiselivets utvikling og jobbe sammen om omstilling og innovasjon i nettverk, klynger og på reisemålene, i samspill med andre bransjer og næringer, både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

3. Grønt reiseliv.

Med en miljøbevisst satsing på reiseliv har Norge og Karmøy potensial til å ta en stor del av denne veksten og skape enda flere arbeidsplasser. Å bistå våre bedrifter til miljøsertifisering er en viktig rolle for kommunen. Bærekraftige bedrifter blir løftet frem i reiseportaler, etterspørres av stadig

flere, og er ønsket utvikling for Karmøy kommune.

4. Bosteds- og besøksattraktivitet.

Bedrifter etablerer seg der folk bor og arbeidskraft er tilgjengelig. Derfor er bolyst og evnen til å tiltrekke seg unge nyutdannede viktigere enn noen gang.

En trend som forsterkes under koronapandemien er at fokus på masseturisme viker for unike opplevelser. Næringen bør i større grad tilrettelegge for nærturisme. Alt reiselivsarbeid kommunen gjør, er fundamentert i å øke helårig opplevelsestilbud; et godt sted å bo er et godt sted å besøke!

5. Økt overnattingstilbud.

Overnattingstilbud nær attraksjoner og for grupper vil være et løft for reiselivet i Karmøy. For økt overnatting i kommunen må areal og infrastruktur tilrettelegges. En økning innen bobilsegmentet melder nye behov i forhold til tilrettelegging; kommunen må bistå med rådgivning om etablering/utvidelse, samt se mulighet for samarbeid med private/foreninger om drift og vedlikehold på egnede kommunale tomter.

Rådmannens kommentar:

Karmøy kommune skal bidra til å styrke samfunnsøkonomisk verdiskaping med god infrastruktur og tjenester, og dermed stimulere til vekst i antall arbeidsplasser innenfor reiselivsnæringen. Reiselivet representerer lave inngangsbarrierer til arbeidslivet og er en viktig sektor for økt sysselsetning, særlig for unge, arbeidstakere med lavere utdanning, og fremmedspråklige.

Nasjonal reiselivsstrategi (2021) ansvarliggjør flere områder for å legge til rette for reiselivsutvikling. Deriblant mål om å etablere en nasjonal kunnskapsplattform for kommunens roller og ansvarsområder overfor reiselivet. Viktige stikkord er både kommuneplanlegging, lovpålagte oppgaver, vertskapsfunksjoner, tilrettelegging/fellesgoder, stedsattraktivitet, besøksforvaltning, destinasjonsledelse, næringsutvikling og ressursforvaltning. Den skal bygges opp med elementer som digital veileder, opplæringsprogram for politikere og administrasjon, samt et nasjonalt fagnettverk for erfaringsutveksling.

Karmøy kommune har en vertsrolle som fordrer samarbeid på tvers av etater og organisering av reiselivsrelaterte kommunale tjenester. Gode rammevilkår og investeringer må til for å skape en turistnæring med en verdiskaping tilsvarende landsgjennomsnittet. Karmøy kommune har et sterkt engasjement for at reiselivet utvikles innenfor bærekraftige rammer, i form av blant annet helårsarbeidsplasser, infrastruktur som muliggjør helårsturisme, og ulike tilbud for de fastboende. Det er viktig at dette engasjementet stimuleres videre, fra lokal mat og drikke og overnattingsmuligheter i hytter og fyr, til natur- og kulturopplevelser, spel og festivaler. Et godt tilbud av unike opplevelser bidrar til flere tilreisende som gir økt verdiskaping på helårig basis.

Besøkende stimulerer lokalt næringsliv, blant annet ved å handle i butikker og etterspørre opplevelser som arrangementer og aktiviteter. Slik kan turister bidra til at tjenestetilbudet opprettholdes og utvides, noe som også kommer lokalbefolkningen til gode. Samtidig kan reiselivsattraksjoner og -tilbud skape oppmerksomhet og stolthet rundt lokalsamfunnets kvaliteter.

God ansvarlig destinasjonsutvikling har flere positive effekter; vern og vedlikehold av natur og kulturarv, større oppmerksomhet rettet mot tradisjoner og det lokalt særegne, identitet og revitalisering av bydeler. Altså; levedyktige lokalsamfunn og bærekraft.

Karmøy kommune har vært inne i en omfattende prosess for å utvikle langsiktige kommunedelplaner for de tre byene Kopervik, Åkrehamn og Skudeneshavn. Kommunedelplanene vil være bindende for framtidig arealbruk, men vil også være et dokument hvor en forankrer tiltak som fremmer byutvikling. Dette er viktig arbeid som vil fremme både bosteds- og

besøksattraktivitet.

Reiselivsnæringens mange bedrifter fra ulike bransjer er avhengig av hverandre for å kunne tilby sine kunder en helhetlig reiseopplevelse. Samarbeid er sentralt for å styrke tilbudet av attraktive opplevelser og for å synliggjøre dette. Kommunen kjøper markedsføringstjenester fra Destinasjon Haugesund & Haugalandet årlig for rundt 1,3 million. Utviklingen av tilreisende turister over Haugesund Lufthavn hadde en positiv utvikling fram til pandemien inntraff. Tilsvarende for cruiseturismen. Dette er de mest målbare områdene som Destinasjon Haugesund & Haugalandet har levert på. Forventningene til øvrige områder er noe mer uklart definert. Derfor har Karmøy kommune i samarbeid med nabokommunene bedt Haugaland Vekst utarbeide en felles eierstrategi for selskapet. Denne vil snart være klar for politisk behandling i kommunestyret.

Rådmannens konklusjon:

Rådmannen mener at ressursutnyttelsen for å ivareta mål om økt attraktivitet og flere besøkende er forsvarlig og god. Gjennomgang har avdekket at det er områder som kan følges opp bedre. Det er allerede iverksatt tiltak, jamfør reorganisering av Historiske Avaldsnes og ny eierstrategi for Destinasjon Haugesund & Haugalandet.

Karmøy kommune støtter opp om de tre delmålene i den regionale reiselivsstrategien for Haugalandet. Ambisjon om å bli «*The Viking Capital of the world*» gir en samlende retning for aktører innen reiselivet og fordrer samhandling og eierskap hos kommunene så vel som reiselivsnæringen. Og et destinasjonsselskap som setter seg i førersetet for å oppnå reiselivsrettet næringsutvikling.

Tiltak iverksettes for attraksjonsutvikling for å ta posisjon samt å bygge opp et grønt reiseliv som beskrevet i den kommunale reiselivsplanen. Planen er realistisk gjennomførbar innen kommunens økonomiske rammer. Besøksforvaltning og god ansvarlig destinasjonsutvikling er fokusområder med tiltak som skal skape økt besøksattraktivitet; med formål om å tilrettelegge for unike kultur- og naturopplevelser for å styrke Karmøy som besøksmål. Målsettinger skal realiseres i samarbeid med andre etater og private aktører; næring og frivillighet.

For å imøtekomme bærekraftsmål og tettere samarbeid, samt etablere verktøy for systematisk evaluering og måling, har Rådmannen forventning til en god prosess for å oppnå merket for bærekraftig reisemål på Haugalandet. Med ønsket effekt i felles retning og tett dialog, - og et løft både når det gjelder kompetanse og omdømme. Håndteringsevne og verktøy for besøksforvaltning er viktige premiss for langsiktig reiselivsarbeid og styrket regional reiselivskompetanse.

I bærekraftig forvaltning ligger en balansegang vern og bruk. Det er viktig at vern ikke begrenser gode tilpasninger, aktivitet og opplevelsesverdi; når areal skal undersøkes ift landskapsvern må Karmøy kommune påse at vi trykker lokale arbeidsplasser og mulighetsrom for både investeringer samt fysisk utfoldelse. Karmøy kommune har et mål om å stimulere til økt aktivitetsturisme.

Kommunene på Haugalandet utfordres i den regionale reiselivsplanen til å ta ansvar for å sikre en grunnfinansiering gjennom forpliktende samarbeid/eierstrategier og reiselivsfond. Reiseliv er et satsningsområde for Karmøy kommune som ønsker å etablere et mulighetsrom og har dermed avsatt reiselivsmidler til innovasjon og næringsutvikling.

Reiselivsutvikling fordrer samhandling både hos private og offentlige aktører. Kommunen er en viktig utviklingspartner men forutsetter engasjement fra næringsaktørene om å utvikle egne virksomheter til lønnsomme foretak og skape vekst, fornyelse og gode arbeidsplasser, og samskaping om omstilling og innovasjon i nettverk, klynger og på reisemålene, med andre bransjer og næringer.

Rådmannens forslag til vedtak:

Rådmannen ber kommunestyret ta saken til orientering.

Vedlegg:

Rapport destinasjonsselskapenes verdøkende rolle - 26.mai